

УДК 338.1:658.1

Гузенко Олена Павлівна,
кандидат економічних наук, доцент
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4002-2629>

Хайлова Тетяна Володимирівна,
кандидат наук з державного управління, доцент
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6106-2027>

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАНЬ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено ключові питання управління економічною безпекою підприємств, подано авторське бачення змістовності поняття «управління економічною безпекою підприємства» та специфічних принципів забезпечення економічної безпеки. Запропоновано моделі управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві, які здатні покращити стан кадрової політики в контексті виконання службовими особами функцій у розрізі економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека; моделі управління; принципи управління; управлінський цикл; економічні загрози; комерційний інтерес.

Постановка проблеми. Економічна безпека підприємств була й залишається доволі значним важелем впливу на результативність їхньої діяльності. Через це постійно активізуються наукові позиції щодо дієвості інструментів економічної безпеки підприємств, відповідності їх сучасним умовам господарювання, можливості адаптації щодо відповідності їх сучасним умовам господарювання, можливості адаптації відповідно до рекомендованих заходів. Як показують дослідження, підприємницький сектор економіки без дієвої системи управління інструментами економічної безпеки знижує певний рівень прибутковості та захищеності від конкурентів. Крім того, інструменти економічної безпеки підприємств мають виступати основою захисту від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, тобто тих економічних загроз, які вони породжують.

Тема є доволі сучасною та актуальною з огляду лише на зовнішні загрози, що виникають у ході підприємницької діяльності. На даний час серед економічних зовнішніх загроз розвитку підприємства варто виділити значний інфляційний тиск на цінову політику підприємств, суттєве коливання курсу валют, доволі високу ставку позикового ресурсу для юридичних осіб, а особливо недосконалість окремих законодавчих регуляторів, які забезпечують проведення фінансово-економічних операцій на підприємстві. Враховуючи зазначене, стає зрозумілим, що підприємницький сектор країни втрачає певний рівень доходу, який синтезує ту частку прибутку, котра як податковий платіж надходить до бюджету. Отже, для вітчизняних підприємств проблематичним залишається питання розробки дієвої системи управління інструментами економічної безпеки підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розкриттю теоретичних та прикладних аспектів економічної безпеки підприємств присвятили свої праці такі вчені, як

Т. Г. Васильців [1], В. Л. Дикань та І. Л. Назаренко [2], Є. І. Овчаренко [3], М. М. Єрмошенко та К. С. Горячева [4], О. М. Ляшенко [5], С. М. Шкарлет [6] та інші. Проте, незважаючи на значну кількість суттєвих наукових розробок, існує необхідність більш поглибленого дослідження окремих інструментів економічної безпеки підприємств з метою встановлення оптимального їх складу відповідно до сучасних реалій. Вважаємо, що в Україні є змістовні наукові напрацювання у сфері управлінських циклів щодо інструментів економічної безпеки підприємств, проте потребують удосконалення адаптаційні моменти окремих інструментів безпеки. Разом із тим пропонується особливу увагу приділити вивченню проблем фінансової безпеки, котра здатна оцінити результативність діяльності підприємства та вказати необхідні заходи удосконалення предмета дослідження.

Формування мети статті. Мета наукової розробки полягає в дослідженні проблемних питань управління економічною безпекою підприємства; у висвітленні авторської позиції щодо трактування поняття «управління економічною безпекою підприємства»; у розробці специфічних принципів забезпечення економічної безпеки підприємства та моделей управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. У сучасному підприємницькому середовищі економічна безпека підприємств залишається доволі актуальною проблемою, котра підлягає вирішенню. Відсутність змістовних теоретичних напрацювань у контексті процесу управління економічною безпекою підприємств з огляду на умови, котрі відображають реалії розвитку економічного сектору України, зумовлює доцільність осучаснення досліджень поставленої проблеми. На даний час підприємства потребують більш дієвої теоретичної платформи, котра здатна забезпечити ефективне протистояння загрозам, які пов'язані з уповільненням їх розвитку, спираючись при цьому на наявний ресурсний потенціал самого підприємства. Очевидним є той факт, що єдиного набору інструментів для управління економічною безпекою вітчизняних підприємств не існує. Як правило, кожен суб'єкт господарювання самостійно обирає фінансово-економічні критерії оцінювання рівня економічної безпеки та визначає змістовність управлінських циклів. Відсутність дієвої законодавчої платформи також породжує появу різноманітних способів і прийомів управління економічною безпекою підприємств різної сфери бізнесу, що призводить до зниження можливості вибору вже апробованих та якісних підходів під час вирішення поставленого питання.

Тож назріла нагальна потреба на базі вже існуючих наукових напрацювань поглибити дослідження поставленої проблеми, і на цій основі запропонувати авторське бачення можливого її вирішення. Варто зауважити, що наукові дослідження, присвячені економічній безпеці підприємств, як правило, стосуються методів антикризового управління. З одного боку, такий підхід може мати позитивний вплив на діяльність підприємства, у той же час вважаємо, що він стосується лише тієї частини підприємств, які вже відчувають наближення до банкрутства. У нашому випадку стоїть питання розширити сферу дослідження в напрямку розробки управлінського сегмента, який би діяв на постійній основі.

Перед початком дослідження поставленої проблеми варто зупинитися на розкритті змістовності даного процесу, тобто запропонувати авторське визначення поняття «управління економічною безпекою підприємств». Відомо, саме поняття «управління» за змістом являє собою елемент, функцію організаційних систем, що забезпечує збереження структури, підтримання режиму діяльності, реалізацію програм і цілей. На нашу думку, доволі змістовне визначення даного поняття, яке ґрунтується на процесному підході, надає у своїй праці І. В. Кононова [7]. Науковець стверджує, що управління на основі процесного підходу має беззаперечні переваги, адже управління є процесом вироблення та реалізації суб'єктом управління управлінських рішень у рамках цілеспрямованої дії на об'єкт управління, для організації і координації його діяльності під час функціонування підприємства. Це дозволяє говорити про те, що орієнтація управління підприємством на процесний підхід є пріоритетним у сучасних умовах жорсткої конкурентної боротьби і динамічного ринкового середовища.

У нашому випадку головну увагу в дослідженнях буде приділено управлінському циклу в контексті економічної безпеки підприємств. Враховуючи викладену вище наукову позицію, вважаємо, що поняття «управління економічною безпекою підприємств» за змістом може мати таку характеристику: економічна категорія, яка визначає процес вироблення управлінських рішень, направлених на зниження загроз функціонування підприємств з урахуванням усього кола управлінських сегментів, здатних забезпечити визначений рівень економічної безпеки. Надане авторське визначення трактування даної категорії, на наше переконання, має декілька переваг:

- розкривається зміст управлінського сегмента та доцільність його адаптації;
- визначається необхідність залучення всіх управлінських елементів підприємства, які можуть мати вплив різних загроз, здатних порушити процес їх протікання;
- конкретизується цільове призначення процесу управління економічною безпекою підприємства у взаємозв'язку з іншими представниками управлінського процесу.

Безумовно, такий підхід не може претендувати на однозначність визначення запропонованого поняття. Проте не викликає сумнівів той факт, що без надання змістовної характеристики поняття «управління економічною безпекою підприємств» отримати дієві результати управління підприємством в умовах регульованої ринкової економіки неможливо. Це пов'язано перш за все з тим, що регульовані ринкові важелі управління економічним сектором країни, як правило, викликають певні зміни у протіканні підприємницької діяльності, і, як наслідок, розширюється коло загроз, здатних негативно вплинути на результативність її діяльності.

Наступним кроком дослідження є обов'язкове впровадження принципів управління економічною безпекою підприємств. Перш ніж надати авторське бачення видів принципів управління економічною безпекою підприємств, вважаємо за доцільне звернутися до наукових принципів управління, котрі було висвітлено в дослідженнях Ф. У. Тейлора [8]. У своїй праці «Принципи наукового управління» він виділив чотири принципи управління індивідуальною працею робітників:

- науковий підхід до виконання кожного елемента роботи (розробка оптимальних методів здійснення роботи на базі наукового вивчення витрат часу, рухів, зусиль);
- науковий підхід до підбору, навчання і тренінгу робітників (підбір, вчення і розставлення робітників на ті робочі місця і завдання, де вони можуть дати найбільшу користь);
- кооперація з робітниками (абсолютне дотримання розроблених стандартів, підтримка дружніх стосунків між робітниками і менеджерами з метою забезпечення можливості здійснення наукового управління);
- розподіл відповідальності за результати роботи між менеджерами і робітниками (використання функціональних менеджерів, які здійснюють контроль за спеціалізованими напрямками).

На нашу думку, процес управління економічною безпекою підприємств має спиратися на ті принципи, котрі можуть бути реально адоптовані до сучасних реалій. Ураховуючи позиції сучасних економістів, можна стверджувати, що ключовими принципами забезпечення та управління економічною безпекою підприємств є комплексність, системність, своєчасність, безперервність, оперативність, плановість, економічність, альтернативність, ефективність, відповідальність, гнучкість тощо [9]. З цього приводу доволі змістовним можна вважати дослідження вітчизняного науковця Л. О. Птащенко [10]. Науковець розкриває принципи забезпечення економічної безпеки підприємств, обґрунтовуючи при цьому доцільність їх адаптації разом з інструментами, методами, важелями та системою інформаційно-аналітичної оцінки. Серед запропонованих принципів заслуговує на увагу принципи поєднання превентивних і реактивних заходів економічної безпеки та координації. Сутність їх полягає в можливості адаптації заходів попереджувального характеру та заходів, які приймаються у випадку реального виникнення загроз економічній безпеці. Крім того, принцип координації надає можливість службам безпеки підприємства узго-

дживати свої дії з іншими підрозділами, що позитивно впливає на результативність заходів безпеки.

Враховуючи той факт, що економічна безпека підприємств являє собою правила захищеності від різних чинників впливу, вважаємо за доцільне в заходах її зміцнення адаптувати специфічні принципи такого змісту:

– принцип об'єктивності та достовірності, що має забезпечити в процесах оцінки економічної безпеки підприємств залучення достовірної інформації, котра здатна висвітлити реальні існуючі загрози та вказати напрямки їх усунення;

– принцип оптимальності та ефективності, котрий має гарантувати службі безпеки підприємства захист об'єктів із врахуванням оптимального обсягу витрат, що сприятиме покращенню рівня ефективності діяльності підприємства і, як наслідок, буде досягнуто певний рівень його захищеності.

– принцип контролю та відповідальності, котрий здатен оцінити рівень захищеності підприємства від економічних загроз та висвітлити межу відповідальності служб економічної безпеки підприємств у випадку збільшення загроз його функціонування.

– принцип науковості та стимулювання, який сприяє адаптації нових інструментів оцінювання та зміцнення економічної безпеки підприємств, з обов'язковим запровадженням шкали заохочування співробітників відділу безпеки на підприємстві.

Вважаємо, що такий підхід дещо розширює існуючі наукові напрацювання з позиції принципів забезпечення економічної безпеки та надає можливість деталізації окремих елементів напрямку дослідження.

Безумовно, економічна безпека підприємств повинна мати власну ланку управління, котра об'єднує функції, інструменти, принципи, методи та важелі. З іншого боку, якщо зберігати правила формування класичної управлінської ланки, то варто включити суб'єкт та об'єкт управління. На нашу думку, доцільніше управління економічною безпекою сучасного підприємства проводити із врахуванням правил включення таких сегментів, як планування, оцінка, аналітична подія, корегувальні дії, результат та контроль за виконанням наміченої межі обраних критеріїв.

Ураховуючи викладене вище, пропонуємо наступну модель управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві (рис 1.):

Запропоновані моделі управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві у разі адаптації сприятимуть не лише зниженню рівня економічних загроз підприємницькій діяльності, а й перш за все нададуть можливість упорядкувати функціональні обов'язки посадових осіб, котрі задіяні у фінансово-економічному блоці підприємства.

Висновки. Проведені дослідження в контексті проблемних питань управління економічною безпекою сучасних підприємств надали можливість зробити ряд висновків. По-перше, встановлено, що економічна безпека підприємств має ґрунтуватися на дієвих важелях управління та враховувати сучасні інструменти боротьби з економічними загрозами. По-друге, з метою вдосконалення проблеми, що вивчається, уточнено поняття «управління економічною безпекою підприємств» (економічна категорія, яка визначає процес вироблення управлінських рішень, спрямованих на зниження загроз функціонування підприємств із врахуванням усього кола управлінських сегментів, здатних забезпечити визначений рівень економічної безпеки). По-третє, для підвищення якісного рівня управління економічною безпекою на підприємстві запропоновано такі специфічні принципи: принцип об'єктивності та достовірності, оптимальності та ефективності, контролю та відповідальності, науковості та стимулювання. По-четверте, існуючі моделі управління економічною безпекою на підприємстві потребують осучаснення та оновлення з позиції участі фахівців даного процесу, що спонукало авторів до розробки моделей управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві.

Перспективами подальших досліджень мають стати напрямки деталізації та змістовності запропонованих сегментів моделей управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві.

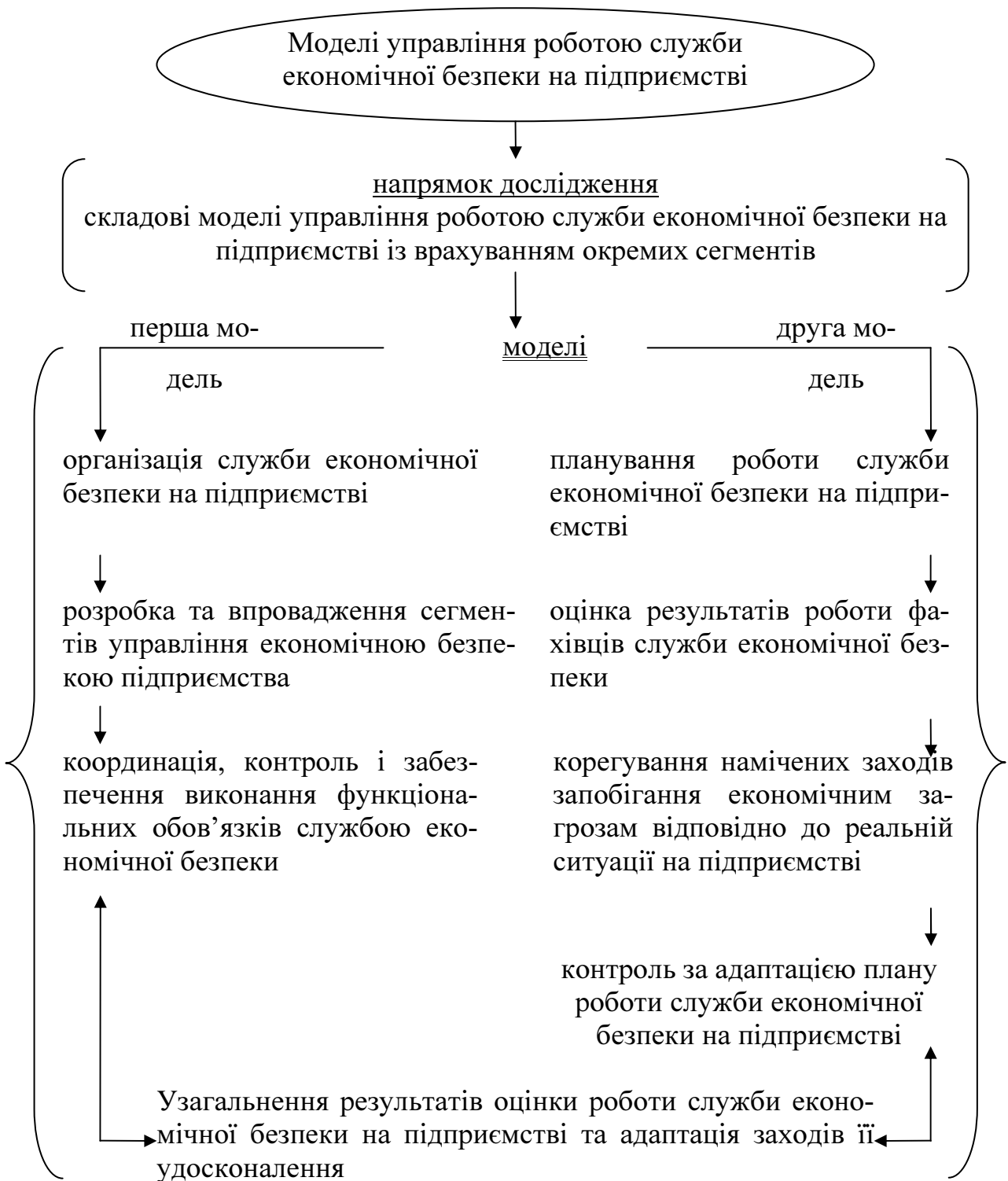

Рис. 1. Рекомендовані моделі управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві (авторська пропозиція)

Список використаних джерел

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.
2. Дикань В. Л., Назаренко І. Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки підприємства: монографія. Харків: УкрДАЗТ, 2011. 142 с.
3. Овчаренко Є. І. Система економічної безпеки підприємництва: формування та цілепокладання: монографія. Лисичанськ: ПромЕнерго, 2015. 483 с.
4. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава, підприємство: наук. монографія. Київ: НАУ, 2010. 232 с.
5. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємництва: монографія. Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
6. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємництва: інноваційний аспект: монографія. Київ: Книжкове вид-во НАУ, 2007. 436 с.
7. Кононова І. В. Аналіз підходів до управління підприємством у сучасних умовах. *ПРОМЕТЕЙ*. 2013. № 1(40). С. 146–151.
8. Тейлор Ф. У. «Принципы научного менеджмента». URL: <http://elibr.spbstu.ru/dl/quality/management/PrNauchnMen/prnauchnmen.html>
9. Меліхова Т. О. Удосконалення принципів забезпечення та управління економічної безпеки підприємства. *Інтелект XXI*. № 1. 2018 URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_1/47.pdf
10. Птащенко Л. О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 320 с.

Гузенко Елена Павловна,

кандидат економічних наук, доцент

(Донецький юридический институт МВД України, г. Кривой Рог)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4002-2629>

Хайлова Татьяна Владимировна,

кандидат наук по державному управлінню, доцент

(Донецький юридический институт МВД України, г. Кривой Рог)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6106-2027>

АКТУАЛІЗАЦІЯ ВОПРОСОВ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ СОВРЕМЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статті досліджені ключові питання управління економічної безпекою підприємства, представлено авторське бачення поняття «управління економічної безпекою підприємства» і специфічних принципів забезпечення економічної безпеки. Предложено моделі управління роботою служби економічної безпеки на підприємстві, які здатні покращити стан кадрової політики в контексті виконання обов'язками посадовими особами функцій в разі економічної безпеки.

Ключевые слова: економічна безпека; моделі управління; принципи управління; управлінський цикл; економічні загрози; комерційний інтерес.

Huzenco Olena Pavlovna,

PhD in Economics, Associate Professor

(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4002-2629>

Khailova Tetiana Volodymyrivna,

PhD in Public Administration, Associate Professor

(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6106-2027>

ACTUALIZATION OF ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT OF MODERN ENTERPRISES

The issue of economic security of enterprises does not lose its relevance in the modern regulated market conditions of their development. Ensuring economic security at the enterprise is a continuous process aimed at protecting the economic interests of both owners and employees within the current legislative environment. On that basis, there is a need for continuous improvement of administrative leverages in the

context of economic security of enterprises, which must meet the requirements and current realities in the country's economy.

In view of the foregoing, this topic is quite relevant and modern, which encouraged the authors to deepen the research in the field of management of economic security of enterprises. The results of the theoretical studies allowed the authors to deepen the conceptual characteristics of the conceptual category "management of economic security of enterprises", namely: economic category, which determines the process of developing management decisions aimed at reducing the threats to the operation of the enterprise, taking into account the entire range of management segments capable for ensuring the intended level of economic security. In the article from the point of view of improvement of the subject of research, the author's vision of the content of specific principles of economic security of the enterprise was set out. It is proposed to include the following principles: the principle of objectivity and reliability, the principle of optimality and efficiency, the principle of control and responsibility, the principle of science and stimulation.

In order to improve the process of management of economic security of enterprises, the organizational segments revealing the phasing of work in this area were selected. According to the results of the research, the authors propose models of management of the economic security service at the enterprise, which are able to improve the state of personnel policy in the context of the performance of functions by officials in the terms of economic security.

Key words: *economic security; management models; management principles; management cycle; economic threats; commercial interest.*

Надійшла до редколегії **3.11.2018**